וְהִלְכְתָא – וההלכה בזה כאמימר, שהאשה אכן מוּתֶּרֶת לִשְׁנֵיהֶם:

משנה

כתוב בתורה (דברים כד א) 'כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וּבְעָלָהּ, והיה אם לא תמצא חן בעיניו כי מצא בה ערות דבר, וכתב לה ספר כריתות ונתן בידה'. המשנה מביאה מחלוקת תנאים באיזה אופן מותר לאדם לגרש את אשתו:

בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, לֹא יְגָרֵשׁ אָדָם אֶת אִשְׁתּוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן מָצָא בָּהּ דְּבַר עֶרְוָה – שנוהגת בפריצות וחשודה על הזנות, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כד א), 'כִּי מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר', ועל זה אמרה תורה 'וכתב לה ספר כריתות'.

וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, אֲפִילּוּ רק הִקְדִּיחָה – שרפה את תַּבְשִׁילוֹ יכול לגרשה, אף כשלא מצא בה דבר ערוה. משום שֶׁנֶּאֱמַר (שם), 'כִּי מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר', ומפרשים בית הלל שהפסוק מונה שתי סיבות לגירושין, או משום 'ערוה' או משום 'דבר', כלומר, על כל דבר סרחון שסרחה כנגדו יכול לגרשה:

רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, אֲפִילּוּ אם לא מצא בה דבר ערוה ולא דבר סרחון, אלא מָצָא אשה אַחֶרֶת נָאָה הֵימֶנָּה יכול לגרשה. משום שֶׁנֶּאֱמַר (שם) בתחילת הפסוק 'וְהָיָה אִם לֹא תִמְצָא חֵן בְּעֵינָיו' וגו', הרי שאף באופן זה יכול לגרשה.

גמרא

הגמרא מביאה ברייתא המבארת את מחלוקת בית שמאי ובית הלל: תַּנְיָא, אָמְרוּ בֵּית הִלֵּל לְבֵית שַׁמַּאי, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר באותו הפסוק תיבת 'דָּבָר', ולשם מה נאמרה תיבה זו אם לא לדרוש שאף על 'דבר' של סרחון, יכול לגרשה. אָמְרוּ לָהֶם בֵּית שַׁמַּאי לבית הלל, וַהֲלֹא מפסוק זה יש להוכיח להיפך, שהרי כְּבָר נֶאֱמַר בפסוק זה 'עֶרְוַת', ואם כדבריכם שאף על שאר דבר סרחון יכול לגרשה, לשם מה נאמר תיבת 'ערות'. אָמְרוּ לָהֶם בֵּית הִלֵּל לבית שמאי, לשיטתינו מיושב מדוע צריך לכתוב גם 'ערות' וגם 'דבר', שכן אִם נֶּאֱמַר בפסוק 'עֶרְוַת' וְלֹא נֶאֱמַר 'דָּבָר', הָיִיתִי אוֹמֵר שרק מִשּׁוּם עֶרְוָה תֵּצֵא ממנו בגט, אבל מִשּׁוּם 'דָּבָר' – שאר דבר סרחון, כגון שהקדיחה תבשילו לֹא תֵּצֵא ממנו בגט, לְכָךְ נֶאֱמַר 'דָּבָר' לרבות כל דבר סרחון. וְכֵן אִילּוּ נֶאֱמַר 'דָּבָר' וְלֹא נֶאֱמַר 'עֶרְוַת', הָיִיתִי אוֹמֵר שרק אם נתגרשה מִשּׁוּם 'דָּבָר' של סרחון, באופן זה תִּנָּשֵׂא לְאַחֵר, כמו שנאמר בהמשך הפרשה (שם פסוק ב) 'וְהָלְכָה וְהָיְתָה לְאִישׁ אַחֵר', וְאילו כשנתגרשה מִשּׁוּם עֶרְוָה לֹא תִּנָּשֵׂא לְאַחֵר – אסורה היא להינשא לכל העולם, לְכָךְ נֶאֱמַר 'עֶרְוַת', ללמדינו שאף באופן שגירשה בעלה משום שמצא בה דבר ערוה נאמר בה 'וְהָלְכָה וְהָיְתָה לְאִישׁ אַחֵר', ומותרת להינשא לאחר.

מבארת הגמרא את דרשת הפסוק לשיטת בית שמאי, ותשובתם של בית הלל: מבררת הגמרא, ולפי בֵּית שַׁמַּאי הסוברים שרק משום דבר ערוה יכול לגרשה, הלוא די בכך שהיה כתוב 'כִּי מָצָא בָהּ עֶרְוָה', ואם כן הָאי 'דָּבָר' מַאי עֲבַדֵי לֵיהּ – מה הם דורשים מתיבת 'דָּבָר'. משיבה הגמרא, נֶאֱמַר כָּאן בגירושין (שם) תיבת 'דָּבָר', וְכֵן נֶאֱמַר לְהַלָּן בענין עדות תיבת 'דָּבָר', שנאמר (שם יט טו) 'עַל פִּי שְׁנֵי עֵדִים אוֹ עַל פִּי שְׁלֹשָׁה עֵדִים יָקוּם דָּבָר', ודורשים בית שמאי בגזירה שוה, מָה לְהַלָּן אין מתקבלת עדות אלא בִּשְׁנֵי עֵדִים ולא בעד אחד, אַף כָּאן בגירושין, אין כופין אותו להוציא את אשתו מחמת דבר ערוה שמצא בה, אלא אם כן הוברר הדבר בִּשְׁנֵי עֵדִים.

וּבֵית הִלֵּל ישיבו על דברי בית שמאי, מִי כָּתְיב – וכי כתוב בפסוק שמצא בה 'עֶרְוָה בְּדָבָר', שנפרשו שצריך שתהיה הערוה בעדות ברורה דווקא, והרי כתוב 'עֶרְוַת דָּבָר', אלא ודאי שזה בא ללמד שבין על ערוה ממש ובין על שאר דבר סרחון יכול לגרשה. וּבֵית שַׁמַּאי ישיבו על דברי בית הלל, מִי כָּתְיב – וכי כתוב בפסוק שמצא בה 'אוֹ עֶרְוָה אוֹ דָּבָר', שאז היה משמע שבין על ערוה ובין על שאר דבר סרחון יכול לגרשה, והלא כתוב 'עֶרְוַת דָּבָר', אלא ודאי כוונת הכתוב לומר שצריך שידע שהיה בה דבר ערוה בעדות ברורה. וּבֵית הִלֵּל יכולים לתרץ על כך, לְהָכִי – מטעם זה לא כתוב 'ערוה בדבר', שאז היה משמע רק שחייב לגרשה אם מצא בה ערוה בעדות ברורה, וכן לכך לא כתוב 'או ערוה או דבר' שהיה משמע רק שיכול לגרשה בין אם מצא בה דבר ערוה ובין על שאר דבר סרחון, אלא דווקא כְּתִיב עֶרְוַת דָּבָר, דְּמַשְׁמַע הָכִי וּמַשְׁמַע הָכִי – שיש בכך את משמעות שני הדברים, א. שצריך שתהיה עדות ברורה על דבר הערוה ורק אז נאסרת עליו וחייב לגרשה משום כך, ב. שיכול לגרשה בין אם מצא בה 'דבר ערוה' ובין על שאר 'דבר סרחון':

שנינו במשנה, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר אֲפִילּוּ מָצָא אַחֶרֶת נאה הימנה: מבררת הגמרא, מַאי קָא מִיפַּלְגִי – במה נחלקו התנאים במשנתינו. משיבה הגמרא, בְּדְרִישׁ לָקִישׁ – מחלוקתם היא על פי דברי ריש לקיש, דְּאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, תיבת 'כִּי' מְשַׁמֵּשׁ בתורה בְּאַרְבַּע לְשׁוֹנוֹת, פעמים משמעותה 'אִי' – אם. פעמים משמעותה 'דִּלְמָא' – שמא. פעמים משמעותה 'אֶלָּא'. ופעמים משמעותה 'הָהֵא' – שהרי.

ונחלקו התנאים מהי משמעות תיבת 'כִּי' האמורה בפרשת הגירושין. בֵּית שַׁמַּאי סָבְרֵי שמה שנאמר בפסוק ['וְהָיָה אִם לֹא תִמְצָא חֵן בְּעֵינָיו'] 'כִּי מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר' פירושו 'דְּהָא' – שהרי מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר, ורק אם לא מצאה חן בעיניו מחמת ערות דבר שמצא בה יכול לגרשה, אבל לא משום דבר אחר. וגם בית הלל שאמרו שאף אם הקדיחה תבשילו יכול לגרשה, סוברים כבית שמאי, אלא שהם מפרשים ש'ערות דבר' היינו או משום 'ערוה' או משום 'דבר'. וְאילו רַבִּי עֲקִיבָא סָבַר, 'כִּי מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר' פירושו 'אִם' מצא בה ערות דבר, ולפי זה פירוש הפסוק הוא, שיש שתי סיבות שיכול לגרשה, הראשונה היא משום 'והיה אם לא תמצא חן בעיניו', אִי נַמִי – והשניה, אם מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר.

הגמרא דנה באופן שעבר וגירש את האשה, במקום שאסור היה לו לגרשה: אָמַר לֵיהּ רַב פָּפָּא לְרָבָא, באופן שלֹא מָצָא בָהּ לֹא עֶרְוָה וְלֹא דָּבָר של סרחון, ועבר וגירשה, מַהוּ הדין, האם כופים אותו להחזירה או לא. אָמַר לֵיהּ רבא לרב פפא, ראיה יש לי שאין כופים אותו להחזירה, מִדְּתַנְיָא רַחֲמָנָא – מכך שגילתה התורה גַּבֵּי אוֹנֶם נערה בתולה (שם כב כט), 'לֹא יוּכַל לְשַׁלְּחָהּ כָּל יָמָיו', ולכאורה אף אם היה כתוב רק 'לא יוכל שלחה' היינו יודעים שאינו יכול לשלחה כל ימיו, ודרשו חכמים (מכות טו.) תיבות 'כל ימיו' באים ללמד שכָּל יָמָיו בְּעָמוֹד וְהַחֲזִיר קָאֵי – שאם גירשה אחר שכנסה הרי הוא מצווה כל ימיו להחזירה, ובית דין כופים אותו על כך. ואם כן, הָתָם הוּא דְּנַלְיָא רַחֲמָנָא – דווקא לגבי אונס גילה הכתוב שאם גירשה כופים אותו להחזירה, אֲבָל הָכָא לענין כל המגרשים נשותיהן בלא שמצאו בה לא ערוה ולא סרחון, מַאי דְּעָבַד עָבַד – מה שעשה עשוי, ואין כופים אותו להחזירה. שאם כל המגרשין נשותיהן שלא כדין הרי הן בעמוד והחזר, מדוע הוצרכה התורה לומר לגבי אונס שאם גירשה לאחר שכנסה הרי הוא בעמוד והחזר, הרי אף הוא בכלל כל המגרשין המצווין להחזיר נשותיהן. הגמרא דנה בענין המחשב לגרש את אשתו: אָמַר לֵיהּ רַב מָשַׁרְשִׁיָא לְרָבָא, אִם לִבּוֹ לְגָרְשָׁהּ, ועדיין לא גירשה אלא הִיא יוֹשֶׁבֶת תַּחְתָּיו וּמְשַׁמַּשְׁתּוֹ, מַהוּ – האם יש איסור בכך או לא. קְרֵי עָלֶיהָ – קרא רבא על כך את הפסוק (משלי ג כט), 'אַל תַּחְרֹשׁ עַל רֵעֲךָ רָעָה וְהוּא יוֹשֵׁב לָבֶטַח אִתָּךְ' – כשחברך בוטח בך כאיש ברעהו והוא יושב אתך, אל תחשוב עליו רעה. וכן לענין איש ואשתו, כיון שהאשה בוטחת בבעלה, אסור לו לחשוב עליה רעה לגרשה, אלא או יודיע לה שרוצה לגרשה ותמשיך לשמשו, או יסיח דעתו מלגרשה.

הגמרא מביאה ברייתא המונה ג' מידות בבני אדם לענין צניעות נשותיהן: תַּנְיָא, הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, כְּשֵׁם שֶׁהַהֶדְיוֹט של בני אדם חלוקות בְּענין האיסטניסות בְּמַאֲכָל, כָּךְ יש דֵּעוֹת חלוקות בְּפריצות נָשִׁים.

יֵשׁ לְךָ אָדָם, שֶׁזּוֹבֵב נוֹפֵל לְתוֹךְ כּוֹסוֹ, ומשום שהוא מקפיד אף על מיאוס מועט זה, קץ בכל מה שבכוס וְזוֹרְקוֹ וְאֵינוֹ שׁוֹתֵהוּ. ולעומת

המשך בעמוד קפו

זאת בנשים, זו **הִיא מִדַּת פִּפְּזוּם** בֶּן יְהוּדָה, שֶׁהָיָה נוֹעֵל את דלת הבית **בִּפְנֵי אִשְׁתּוֹ** כדי שלא תדבר עם שום אדם, **וְיוֹצֵא.** וזו היא מידה שאינה הוגנת, משום שעל ידי כך נכנסת איבה ביניהם, ומזנה תחתיו.

וְיֵשׁ לְךָ אָדָם, שֶׁזְּכוּב נוֹפֵל לְתוֹךְ כּוֹסוֹ, וְזוֹרְקוֹ לזבוב **וְשׁוֹתֶהוּ** למה שבכוסו. **וְלַעומת** זאת בנשים, **זו הִיא מִדַּת כָּל אָדָם** להקפיד על פריצות אשתו שלא תדבר עם סתם בני אדם, אך אינו מקפיד על **שֶׁמְּדַבֶּרֶת עִם אֲחִיהָ וּקְרוֹבֶיהָ, וּמְנִיחָהּ** לעשות כן.

וְיֵשׁ לְךָ אָדָם, שֶׁזְּכוּב נוֹפֵל לְתוֹךְ תַּמְחוּי – קערה עם תבשיל, ואינו זורק את הזבוב אלא **מוֹצְצוֹ וְאוֹכְלוֹ** יחד עם כל התבשיל. ולעומת זאת בנשים, **זו הִיא מִדַּת אָדָם רַע,** שֶׁאינו מקפיד כלל על הפריצות, אלא **רוֹאֶה אֶת אִשְׁתּוֹ** כשהיא **יוֹצְאָה** לשוק **וְרֹאשָׁהּ פָּרוּעַ** – שערה מגולה, **וְטוֹוָה בַּשּׁוּק** לעיני כולם,

וּפְרוּמָה – מגולה מבגדיה **מִשֶּׁנֵּי צְדָדֶיהָ** במקום אצילי ידיה [–מן המרפק עד בית השחי], **וְרוֹחֶצֶת עִם בְּנֵי אָדָם**, ועם כל זה הוא מניחה תחתיו ומשמשתו. מבררת הגמרא את דברי הברייתא, 'ורוחצת **עִם בְּנֵי אָדָם**' **פָּלְגָא דַּעֲתָךְ** – וכי יעלה על דעתך שהמניח את אשתו הרוחצת עם בני אדם זו היא מדת אדם רע ומצוה לגרשה ולא יותר, והרי באופן זה יש רגלים לדבר שזונה היא ואסורה לו מן התורה. מיישבת הגמרא, אין כוונת הברייתא שרוחצת היא יחד עם בני אדם, **אֶלָּא** שהיא רוחצת **בְּמָקוֹם שֶׁבְּנֵי אָדָם רוֹחֲצִין**, כלומר, נבנסת היא לעיניהם לאחר שרחצו כשהן לובשין בגדיהן. מסיימת הברייתא, אותה שנוהגת בפריצות ברשות הרבים ורוחצת במקום שבני אדם רוחצין, **זוֹ מְצָוָה מִן הַתּוֹרָה לְגָרְשָׁהּ, שֶׁנֶּאֱמַר** (דברים כד א) **'כִּי מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר' וְגוֹ' וְשִׁלְּחָהּ מִבֵּיתוֹ'**. ואף שאינה נאסרת עליו מדין זונה, מכל מקום מצוה לגרשה כיון שנוהגת במנהגי פריצות. מבארת הברייתא את המשך הפסוקים באשה זו, **'וְהָלְכָה וְהָיְתָה לְאִישׁ אַחֵר'** (שם כב ב) – אחר גירושיה מן הראשון הלכה ונישאת לאיש אחר, **הַבָּתּוּב קָרָאוֹ 'אַחֵר'** ולא אמר 'והלכה והיתה לאיש שני', **לוֹמַר שֶׁאֵין זֶה בֶּן זוּגוֹ** [–אינו דומה] **לָרִאשׁוֹן**, שהרי זֶה – הבעל הראשון **הוֹצִיא רִשָּׁעָה מִבֵּיתוֹ** וגירשה, ואילו זֶה – השני **הִכְנִים רִשָּׁעָה לְתוֹךְ בֵּיתוֹ** ונשאה, לכך קראו הכתוב 'אחר' שהוא היפך הראשון. ומסיימת הברייתא, אם **זָכָה** הבעל **הַשֵּׁנִי** של אשה פרוצה זו, **שִׁלְּחָהּ** – אף הוא משלחה מביתו לאחר זמן, **שֶׁנֶּאֱמַר** (שם פסוק ג) **'וּשְׂנֵאָהּ הָאִישׁ הָאַחֲרוֹן וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתֻת וְנָתַן בְּיָדָהּ'. וְאִם לָאו** – אם לא זכה, הרי הוא מת בחיי אשתו והיא קוֹבַרְתּוֹ, **שֶׁנֶּאֱמַר** בהמשך הפסוק האמור **'אוֹ כִּי יָמוּת הָאִישׁ הָאַחֲרוֹן'**. ואכן **כְּדַאי הוּא בְּמִיתָה**, משום **שֶׁזֶּה** הראשון **הוֹצִיא רִשָּׁעָה מִבֵּיתוֹ, וְזֶה** האחרון **הִכְנִים רִשָּׁעָה לְתוֹךְ בֵּיתוֹ**, על אף שידע שהראשון גירשה משום שמצא בה ערות דבר.

הגמרא דנה במגרש את אשתו השנואה אם נהג כראוי או לא: נאמר בפסוק (מלאכי ב טו–טז) 'וּבְאֵשֶׁת נְעוּרֶיךָ אַל יִבְגֹּד **כִּי שָׂנֵא שַׁלַּח**' וגו'. ונחלקו האמוראים בביאור תיבות 'כִּי שָׂנֵא שַׁלַּח'. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אִם שְׂנֵאָתָהּ** – את האשה **שַׁלַּח** אותה, אף שלא מצאתה בה דבר ערוה או שאר דבר סרחון. **וְרַבִּי יוֹחָנָן אוֹמֵר, שָׂנוּי הַמְשַׁלֵּחַ** – הפסוק נדרש על המגרש שהוא שנאוי לפני ה', על שגירשה בלא שמצא בה דבר ערוה. ומבארת הגמרא, **וְלֹא פְלִיגִי** – לא נחלקו רבי יהודה ורבי יוחנן האם נכון לגרש אשה שלא מצא בה דבר ערוה, אלא **הָא** – רבי יוחנן שאמר ששנאוי המשלח, הוא דווקא **בְּזוּג רִאשׁוֹן** – באשתו הראשונה הנקראת 'אשת נעורים', ובה מדבר הפסוק כפי שכתוב שם בתחילה 'וּבְאֵשֶׁת נְעוּרֶיךָ אַל יִבְגֹּד', ואותה אין ראוי לגרש אם לא שמצא בה דבר ערוה. **וְהָא** – רבי יהודה שאמר שאם שנאתה שלח, הוא דווקא **בְּזוּג שֵׁנִי** – באשתו השניה, ואותה מותר לגרש אם שונאה אף שלא מצא בה דבר ערוה. ולדעתו תיבות אלו לא נאמרו כהמשך למה שנאמר בתחילה על אשת נעורים, אלא באשתו שניה.

וכן מצינו שהמגרש את אשתו הראשונה אין מעשיו רצויין, **דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, כָּל הַמְגָרֵשׁ** את **אִשְׁתּוֹ הָרִאשׁוֹנָה** ללא שמצא בה דבר ערוה או סרחון, **אֲפִילּוּ מִזְבֵּחַ מוֹרִיד עָלָיו דְּמָעוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר** (שם פסוקים יג – יד) **'זֹאת שֵׁנִית תַּעֲשׂוּ, כַּסּוֹת דִּמְעָה** אֶת **מִזְבַּח ה' בְּכִי וַאֲנָקָה, מֵאֵין [עוֹד] פְּנוֹת** אֶל **הַמִּנְחָה וְלָקַחַת רָצוֹן מִיֶּדְכֶם, וַאֲמַרְתֶּם עַל מָה, עַל כִּי ה' הֵעִיד בֵּינְךָ וּבֵין אֶשֶׁת נְעוּרֶיךָ אֲשֶׁר אַתָּה בָּגַדְתָּה בָּהּ וְהִיא חֲבֶרְתְּךָ וְאֶשֶׁת בְּרִיתֶךָ'**. ודרש רבי אלעזר, שהמזבח מתכסה בדמעות עצמו כביכול, והסיבה היא משום שבגד הבעל באשת נעוריו שהיא אשתו הראשונה, וגירשה ללא שמצא בה ערוה או סרחון, אלא מתוך שנאה בלבד.

הדרן עלך המגרש וסליקא לה מסכת גיטין

המשך מהעמוד הקודם

ולכן בהוודעי על דבר המבצע ואופן ביצועו בפועל, אשר הכריזו עליו בכל עת מצוא שהוא מופעל על ידי מחלקה פלונית של הסתדרות פלונית, היתה תגובתי בהתאם להכתוב לעיל. אבל על פי המאמר הידוע "מיט אַן עצה שלאָגט מען זיך ניט אָן", ובפרט שנודעתי על דבר הענין לאחרי ההתחלה, נקטתי בקו של שב ואל תעשה.

אבל לאידך גיסא, כיון שקבלתי מכתב כ' על דבר הענין, אין לי עוד הרשות שלא להביע תגובתי, כי לדעתי קשורה היא בחשיבות הענין עצמו, וגם בכבודו של זה שרוצים לגרום לו נחת רוח ויתרה מזה וכו' על ידי המבצע האמור. ולכן באתי בשורותי האמורות.

ולהוסיף אשר אין הכוונה בזה לשלול הכבוד מאלו שרחש לבם דבר טוב ויזמו המבצע האמור, בין שבאה היוזמה ממפלגה או מחלקה או איש הקשור במחלקה בתור איש פרטי, כי אם כוונתי שאף שמותר הי' להודיע ולפרסם אשר יזמת המבצע באה על ידי ארגון פלוני ואיש פלוני וכו', אבל עצם המבצע הי' צריך להיות ענין עצמאי בהחלט, מבלי כל קישור עם איזה ענין שיהי', אפילו דבר הכי נעלה.

ידוע לי מאמר חכמינו ז"ל אין צועקין על העבר, בכל זה כותב אני את האמור מאחר שאין זה בתור צעקה על העבר, שהרי אפשר שיהי' ענין דומה בעתיד, וכן לבאר עמדתי בזה, והרי מקרא מלא דיבר הכתוב והייתם נקיים מה' ומישראל.

בכבוד ובברכה.